

РЕЛІГІЙНА СКЛАДОВА «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (ХРИСТІЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

Павло Павленко
(м. Київ)

Стаття присвячена аналізу проблем сьогодення у його релігійному вимірі. Аналізується стратегія УПЦ МП в Україні в умовах тривалої «гібридної війни», сприяння з її боку широко розгалуженій мережі російського політичного впливу на українське суспільство. Визначаються основні ареали впливовості цієї конфесії, зокрема серед сільського населення. Аналізуються методи нав'язування ідей «русского мира», «євразійського мислення», зокрема в протестантському середовищі, яке окреслюється межами колишнього Радянського Союзу.

Ключові слова: «русский мир», євразійство, російське православ'я, УПЦ МП, протестантизм, Росія, Україна.

Сучасна Росія збирає свої «исконно русские земли» під виглядом «русского мира», «історично» перетягуючи під себе «Древню Русь», тобто всі колишні руські землі, включаючи передусім і Київську Русь, без якої вся ота ідея про якусь Древню Русь просто нічого не варта. Вправно фальсифікуючи історію Київської Русі, історію України, оперуючи якимись неісторичними штампами, на зразок «Древньої Русі», вони прагнуть вибудувати псевдоісторичну теорію про якесь східнослов'янське братство, про якусь древноруську, а відтак руську і насамкінець російську спільність, зрештою – про «русский мир», ідея про який насправді є доктриною відновлення Російської імперії. Здійснюючи ставку в реалізації цього політичного проекту на окремі релігійні організації в Україні Кремль тим само доводить, що релігійна складова потужно задіяна у «гібридній війні» Росії проти України.

Відомий донедавна «рупор» РПЦ – голова Синодального відділу з взаємодії Церкви і суспільства Московського Патріархату, член Громадської палати Російської Федерації – протоієрей В. Чаплін ще на початку 2012 року наголошував, що мусять нарешті зреалізуватись «рішучі кроки з боку Росії» по відношенні до України. «Я думаю, что нужно подумать сегодня о мощном военном присутствии России во всех регионах, где люди просят защиты от оранжевых экспериментов, от разного рода «цветных революций». Даже если России нужно будет участвовать в боевых действиях, этого не нужно сегодня бояться: армии нужно наконец дать настоящую работу» [1]. І цю «настоящую работу» російська воячина з 2014 р. таки отримала у нашому Криму, на Сході

України, а УПЦ МП духовно окормила й благословила її у цій підступній справі, розділивши разом із Кремлем у такий спосіб відповідальність за анексію Криму, за утворення отих «народних республік» на Донбасі, за бойові дії, за жертви і розруху. Кров українського Донбасу не лише на представниках путінського режиму, не тільки на російських військових та їхніх посіпаках – вона багрянить і на тих московсько-православних священниках і вірянах, які, підтримуючи дії російського агресора, спонукають його й надалі чинити зло на нашій землі.

Нині більшість кліриків з УПЦ МП переконують, що цілком можливо бути і патріотом України і водночас вірним Московської Патріархії, мотивуючи це передусім окремими положеннями «Соціальної концепції» цієї конфесії, а саме. «Православний християнин покликаний любити свою вітчизну (тут і далі курсив наш. – П.П.), яка має територіальний вимір... Патріотизм православного християнина повинен бути дійовим. Він виявляється в захисті вітчизни від ворога, праці на благо вітчизни... Християнин покликаний зберігати й розвивати національну культуру, народну самосвідомість» [2]. Однак подібну мотивацію спростовує, з одного боку, вже те, що слово «вітчизна» у параграфі про патріотизм (II.3) скрізь прописане з малої літери (підкреслимо, це офіційний документ, оприлюднений на офіційному сайті цієї Церкви), а з іншого боку, той факт, що ця «вітчизна» має тільки «територіальний вимір», тобто визначається суто географічно. Іншими словами, «Соціальна концепція» УПЦ МП не затверджує Україну як незалежну державу.

Означену дієвість «патріотизму православного християнина» в УПЦ МП, розвиток нею «національної культури», «народної самосвідомості» доводить хоча б той факт, що ця конфесія не визнає Голодомор 1932-1933 рр. геноцидом українського народу [3]. Натомість устами свого предстоятеля владики Онуфрія повчає, що українці, як «катюга по заслугі», Голодомором «отримали те, що заслужили» [4].

УПЦ МП й по-сьогодні навіть формально не засудила російську інтервенцію на нашу землю, не визнала Росію агресором. Водночас, повторюючи слова Патріарха Московського, її духовенство повчає про якусь «братоубийственную», «междуусобную брань на Украине», проповідує «о примирении враждующих сторон» і що їхня Церква «делает все возможное, чтобы как можно скорее на Востоке Украины воцарился мир и были решены все проблемы» [5].

Зазначимо, митрополит Онуфрій свого часу виступив із засудженням АТО на Донбасі, а також відмовився визнавати причетність вищого військово-політичного керівництва Російської Федерації до дестабілізації соціально-політичної ситуації в ряді окремих регіонів нашої

країни [6]. Незважаючи на те, що окремі клірики, миряни, парафії УПЦ МП підтримують захисників нашої Батьківщини на її Сході, чітко усвідомлюючи, що ворогом України є Путінська Росія, однак така позиція наразі не є загальноцерковною, постає, швидше, винятком з офіційної традиції.

22 лютого 2015 р. очільник УПЦ МП закликав духовенство, чернецтво і мирян, «зважаючи на складну суспільно-політичну ситуацію в Україні, задля відновлення миру в нашій Батьківщині та збереження цілісності нашої Держави... посилити піст» у період Великого посту [7]. Проте навіть на підставі цього заклику залишається незрозумілим, якого «миру» прагне УПЦ МП? Якою ціною його здобути? Насамкінець, кого слід перемогти, аби той «мир» прийшов на нашу землю?

Відповіді на ці питання знаходимо, приміром, у газеті «Откровение», яка видруковується з благословення митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела (відомого своїми гучними антиукраїнськими заявами). «Сегодня, как никогда, весь русский народ, каждый из нас, должны стать воинами Руси и Бога! Каждый из нас может, должен и обязан бороться с врагом, в очередной раз пытающимся захватить Русь. Ведь киевская фашистская хунта – это не столько наши идеологические противники – это духовные враги, воюющие со Христом, с Православной Церковью, с русским православным народом... Те, кто имеет навыки, умения и готовность бороться с врагами Руси с оружием в руках – помощи Господи!» [8].

Незважаючи на подібні заклики, чіткі факти співпраці УПЦ МП із сепаратистами, глава УПЦ МП заперечує наявність у цій Церкві священників, які підтримують сепаратизм [9]. «Юридичний відділ Митрополії Української Православної Церкви запропонував відмовитися від практики використання в проповідях прямих закликів до зриву мобілізації і лише закликати до миру і якнайшвидшого закінчення так званої «громадянської війни». Тоді Службі безпеки України не буде підстав для переслідування священнослужителів УПЦ» [10]. Так, після Майданівських подій в УПЦ МП стали перейматися створенням «проукраїнського» іміджу цієї конфесії. Служителі цієї Церкви раптом стали з'являтися на патріотичних зібраннях, на Шевченківських заходах тощо. І це при тому, що ще недавно дехто з них відверто стояв на антиукраїнських засадах (а дехто й надалі продовжує бути таким). Про «русский мир» в УПЦ МП зараз стали говорити не так голосно, хоча офіційно від нього ця конфесія так і не відмовилась, бо не засудила його як російський політично-православний проект відродження «історичної Русі» (розумій – Російської імперії). А все тому, що УПЦ МП є складовою російського православ'я, «канонічно» від нього залежить. Відтак

Московська Патріархія, будучи ідейним інструментом Кремля, використовує УПЦ МП як своє знаряддя для просування в Україні політичних інтересів Російської Федерації, зокрема ідеології «русского мира».

Примітним у всьому цьому водночас є те, що сама УПЦ МП начебто й не причетна до реалізації таких політичних завдань, оскільки здебільшого все це робиться, з одного боку, силами її православних братств, біляцерковних об'єднань, а з іншого – зусиллями проросійських політичних проєктів, окремими віруючими чи політиками-симпатиками, на зразок колишніх «регіоналів». І хоч УПЦ МП і засуджує «політичне православ'я», декларуючи свій статус, як аполітичний, на практиці ця конфесія активно його обстоює. Це доводить періодика цієї Церкви, видана в Україні (наприклад, дніпровські газети «Начало», «Мир», часопис «Спасите наши души!», одеські газети «Новороссийский курьер», «Откровение») чи яку завозять з Росії (приміром, московська «православная народная газета «Русь державная»»), різного роду буклети й агітки антиукраїнського змісту, які поширюються у парафіях.

Слід зазначити, що видання УПЦ МП, які публікують антиукраїнські матеріали, дарма, що вони благословляються ієрархами цієї конфесії, водночас не є офіційними друкованими органами УПЦ МП. Практично подібне можна сказати і про деякі спільноти віруючих, братства цієї Церкви. Ряд із них більше подібні на громадсько-політичні об'єднання, ніж, власне, на братства, оскільки їхня діяльність є суто політичною, методично спрямована проти України. Офіційна УПЦ МП, з огляду на їхній явний політичний характер, *de jure* відмежовується від них, проте *de facto* їх підтримує.

В особі УПЦ МП ми маємо справу з широко розгалуженою мережею російського політичного впливу на українське суспільство. Слід зважати, що особливо впливовою ця конфесія є серед сільського населення, оскільки часто громади УПЦ МП є єдиними релігійними організаціями в окрузі. І якщо й надалі окремі служителі цієї Церкви під виглядом духовних настанов будуть проводити «політінформації», тематику яких затверджено з подачі російських спецслужб у Московському Патріархаті, агітувати за «русский мир», за яесь «усеслов'янське братство», повчати в угоду Кремлю про якусь «братовбивчу війну» на Донбасі, нав'язувати українцям, а особливо українським воїнам, псевдохристиянський «всепрощеньський» світогляд і в той же час пропагувати під виглядом якихось «православних цінностей» сепаратизм, служити окупаційній владі в Криму, в проросійсько-терористичних «народних республіках» на Луганщині й Донеччині, у такий спосіб практикуючи злочинну дворушність – позицію «і нашим, і

вашим», Україна ще довго буде використовувати в інформаційній війні проти Росії оборонну тактику замість наступальної, а значить – день переможного визволення нашої країни від ворога нам прийдеться чекати ще довго.

Слід нарешті речі називати своїми іменами: під назвою «Українська Православна Церква» Московського Патріархату в Україні діє вочевидь ворожа, антидержавна структура, яка, позиціуючи себе «українською», українського по духу немає в собі нічого. Саме вона через її біляцерковні інституції, православну періодику була й допоки залишається епіцентром сепаратизації України, розсадником російського шовінізму, інституцією, яка під вивіскою «русского мира» просуває в Україні ідеологію путінського «рашизму», діє на знищення Української державності. «Українськість» УПЦ МП є лише удаваною – суто територіально-географічним її означенням. А тому подальша доля цієї конфесії в Україні як, власне, «Української Православної Церкви» залишається під великим питанням. Що стосується протестантських конфесій в Україні, то деякі з них (передусім це баптисти й адвентисти), ще з радянського часу, маючи свої керівні центри в Росії або входячи вже у пострадянський час до якихось наднаціональних релігійних структур із центрами в Росії, перебувають під потужним російським впливом, та, інерційно становлять частку російського політичного протестантизму і, як наслідок, постають співучасниками пропутінських політичних сил, як у Росії, так і за її межами.

Не випадково ідея, на зразок «русского мира» вже на початку 90-х років м. ст., тобто зразу після розвалу Радянського Союзу, складала осереддя пострадянського протестантизму – в його теології, в системі цінностей, у способі життя, в соціальній позиції. Але оскільки першоосновою Кирило-Путінського «русского мира» оголошувалося російське православ'я, то для протестантів той із суто релігійних мотивів був неприйнятним [11]. Альтернативу протестанти (якщо не сказати – протестантам) віднайшли з допомогою російських владних структур в концепції євразійства. Це реально виявилось в тих змінах/замінах керівних осіб, які пройшли за однаковим сценарієм у легально існуючих і в радянські роки християнських спільнотах православних, баптистів і адвентистів. Так, усуваючи на початку 90-х років м. ст. від керівництва Української Православної Церкви митрополита Філарета, заміну йому знайшли в Росії, направивши до Києва митрополита Ростовського Володимира (Сабодана). В цей же час на зміну баптистському лідеру Якову Духонченку в Україну прислали з Росії Григорія Коменданта (також українця за національністю), а на місце Президента Церкви Адвентистів сьомого дня Миколи Жукалюка приїхав із Росії українець Михайло Мурга. У такий спосіб російськими спецслужбами було

збережено неподільність фактично російських відповідних конфесій спільнот. Як УПЦ МП, так і всеукраїнські спільноти баптистів і адвентистів з утворенням незалежної України продовжували свою діяльність в євразійському (євразійському) конфесійному просторі, центри яких знаходилися в Росії. Не вдався цей політичний трюк із Церквою Християн віри євангельської – п'ятидесятників. Їхній президент Микола Мельник розгадав задум російських спецслужб і вивів із підпорядкування Москві свою Церкву.

За утворенням на пострадянському просторі протестантських євразійських інституцій стоїть не просто збереження існуючих ще з радянських часів зв'язків, а відродження СРСР бодай на рівні пострадянського протестантизму. Власне, це й є, євразійський «собор народів» по-протестантському. Зазначимо тут принагідно, що основоположником і лідером пропутінського політичного протестантизму в Росії є С. Ряховський – голова «Російського Об'єднаного Союзу християн Віри Євангельської» [12; 13]. Цей протестант є офіційним радником Путіна з релігійних питань. Саме під його кураторством проводяться різні мілітарні заходи з участю в них релігійних діячів Федерації. При цьому С. Ряховський, маніпулюючи своєю конфесійною належністю, явно ігнорує біблійну заповідь «Не вбий!». Для нього вона не поширюється не лише на захисників суверенітету України, а й тих, хто йде у загони вояків-добровольців Росії для війни з Україною.

У реалізації протестантського євразійського проекту російський політичний протестантизм здійснює ставку перш за все на російськомовних вірян за межами Росії. Євразійський проект втілюється передусім через програму русифікації віруючих у країнах «близького зарубіжжя», шляхом нав'язування російськомовності як в церковному, так і позацерковному середовищах. Наприклад, у нашій країні переважна більшість перекладів Біблії, Нового Завіту, біблійних коментарів, богослужбової літератури, періодики друкується і поширюється серед протестантів переважно російською мовою, богослужбові заходи здійснюються, як правило, російською, проповіді здебільшого виголошуються російською, тому більшість протестантів в Україні є, а новонавернені україномовні з часом стають, російськомовними. Російська мова, домінуючи на релігійних заходах, у подальшому стає нормою і в буденному житті [14]. Україномовність, чітка проукраїнська громадянська позиція серед українських протестантів є радше винятком, ніж правилом. Тому більшості протестантів дуже легко прищепити євразійське мислення. «Євразія» протестантів чітко окреслюється межами колишнього Радянського Союзу [15], що вже саме по собі означає, що ця територія відповідним чином буде підпорядкована «єдності політичній» і

«єдності внутрішній», згідно з чим усе її (території) населення утворить свій особливий «національний світ» як «союз націй» [16]. Зазначимо тут принагідно, що окрім мови, лідер російського політичного протестантизму С. Ряховський доходить до такого нахабства, що наголошує на важливості наявності в Будинках молитви й інших атрибутів російськості. «Для нас це принципово, щоб люди слухали проповідь і бачили при цьому російський прапор» [17].

Євразійські тенденції з недавнього часу стали притаманними і для неопротестантів України. Традиційно консервативне, закрите від зовнішніх релігійних впливів середовище, нині воно активно розвивається у полі євразійського геополітичного дискурсу. Так, окремі Церкви Христа в Україні (приміром, «Київська Церква Христа») вже стали частиною «Конференції Поклоніння Церков Христа Євразії», увійшли до спільноти «Євразійських Церков Христа». Це означає, що Кремль у своїх геополітичних іграх здійснює ставку на всі релігійні організації, яким, у той чи інший спосіб, можна нав'язати євразійську ідеологію і в такий спосіб перетворити на власних політичних агентів в Україні. Здійснити подібне легко, оскільки всі протестантські і неопротестантські громади в Україні суцільно російськомовні, як, зрештою, зрусифікованою є більшість протестантів в Україні.

Незважаючи на те, що євангельський протестантизм у СРСР зазнавав серйозних утисків, його (СРСР) розвал, як це не видається парадоксальним, більшість протестантів сприйняли, як трагедію. Тому після розпаду Радянського Союзу саме протестанти виявились першими, хто подався створювати свої наднаціональні структури з тим, щоб хоч у такий спосіб продовжити для себе існування відносин у «радянському форматі» [11]. Так, паралельно з утворенням на пострадянських теренах незалежних країн «зі своїми кордонами, митницями, законами, валютами, для того щоб підтримувати духовне спілкування євангельських християн-баптистів», у 1991 р. створюється «Євро-Азіатська федерація союзів євангельських християн-баптистів» (ЄАФ), яку один з її лідерів – В. Нестерук, президент ЄАФ із 2008 р. – навіть порівняв із «Радянським Союзом», що існує на рівні пострадянського баптистського братства [18].

Євразійську ідеологію Кремль підкинув українським протестантам із далекоглядною метою. Російськомовність, радянська ментальність, широка розгалуженість організаційних зв'язків, чітка ієрархічна структура і, як наслідок, вплив керівних органів на підпорядковані інституції, рядові громади, віруючих – все це перетворює протестантів на пострадянських теренах, а, отже, і в Україні, на потенційних популяризаторів євразійства, а значить – пропагандистів ідей розбудови нового «СРСР», який у вияві путінського режиму наново б «сплотіла

Велікая Русь». Подібні тенденції вкрай небезпечні особливо сьогодні, коли, як зауважує В. Горбулін, «після провалу плану по силовому встановленню «Новоросії», Росія буде працювати над «самоліквідацією України як держави» [19].

Сучасна Росія збирає свої «исконно русские земли» під виглядом «русского мира», розбудови «Росії-Євразії», задля цього «історично» перетягуючи під себе «Древню Русь», тобто всі колишні руські землі, включаючи передусім і Київську Русь, без якої вся ота ідея про якусь Древню Русь просто нічого не варта. Ми не випадково зазначили «якась», оскільки історія не знає держави під такою назвою. Вправно фальсифікуючи історію Київської Русі, історію України, оперуючи якимись неісторичними штампами, на зразок «Древньої Русі», вони прагнуть вибудувати псевдоісторичну теорію про якесь східнослов'янське братство, про якусь древньоруську, а відтак руську і насамкінець російську спільність, зрештою – про «русский мир», про «Росію-Євразію», ідеї про які насправді є доктринами відновлення Російської імперії у необільшовицькому (неосталіністському) її вираженні. Здійснюючи ставку в реалізації цього політичного проекту на окремі релігійні організації в Україні Кремль тим само доводить, що релігійна складова потужно задіяна у «гібридній війні» Росії проти України.

Джерела і література:

1. Радио «Русская служба новостей»: Интервью протоиерея Всеволода Чаплина // Interfax. – 5 января 2012 г. URL: <http://www.interfax-religion.ru/?act=radio&div=1639>
2. Соціальна концепція // Українська Православна Церква. URL: <http://orthodox.org.ua/page/sotsialna-kontseptsiya>
3. УПЦ МП утверждает, что не называла Голодомор геноцидом // РИА Новости Украина. – 17.11.2008. URL: <http://rian.com.ua/politics/20081117/78047321.html>
4. Митрополит Черновицкий и Буковинский Онуфрий: голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни // Православие.Ru. – Москва, 24 ноября 2008 г. URL: <http://www.pravoslavie.ru/news/28395.htm>
5. Доповідь Блаженнішого Митрополита Онуфрія на річних єпархіальних зборах // Офіційний сайт Київської Митрополії Української Православної Церкви. URL: <http://mitropolia.kiev.ua/dopovid-keruyuchogo-kiivskoju-yeparxiyeyu-ukraïnskoï-pravoslavnoï-cerkvi-blazhennishogo-mitropolita-kiïvskogo-i-vsiyeï-ukraïni-onufriya-narichnix-yeparxialnix-zbora/>
6. Временный глава УПЦ МП Онуфрий поддерживает пророссийских террористов и отрицает путинскую агрессию // NEWSru.ua: Новости Украины. – 10 августа 2014 г. URL: http://rus.newsru.ua/ukraine/10aug2014/rpc_onufriy.html
7. Розпорядження Предстоятеля Української Православної Церкви духовенству, чернецтву та мирянам УПЦ про посилення посту у період Великого посту // Українська Православна Церква. Синодальний інформаційний відділ УПЦ. – 22 лютого 2015 року. URL: <http://news.church.ua/2015/02/22/rozporyadzhennya->

- predstoyatelya-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-duhovenstvu-chernectvu-ta-miryanam-
upc-pro-posilennya-postu-u-period-velikogo-postu/
8. Добычин Алексей. Сегодня каждый должен стать воином Руси и Бога // Откровение. – № 16-17. – Апрель 2014 г.
 9. Главой УПЦ МП избрали митрополита Черновицкого и Буковинского Онуфрия // NEWSru.ua. – 13 августа 2014 г. URL: <http://www.newsru.ua/ukraine/13aug2014/onyfryi.html>
 10. Нержин Глеб, священник. Кремлевские приказы для Онуфрия // UAINFO. – 12.02.2015. URL: <http://uainfo.org/blognews/492915-kremlevskie-prikazy-dlya-onufriya.html>
 11. «Форум 20» подвёл итоги двадцатилетия активной евангельской миссии после распада СССР // Ассоциация «Духовное Возрождение». URL: http://asr-rm.org/?page_id=1277&paged=14
 12. Сергей Ряховский: «Для нас это принципиально, чтобы люди слушали проповедь и видели российский флаг» // Международное Евразийское Движение. – 30.09.2004. URL: <http://med.org.ru/article/1975>
 13. Лункин Р. Церковь и государство: Российские протестанты и стратегия политического действия // Евангелие. Христианский портал. URL: <http://www.evangelie.ru/forum/t20189.html>
 14. Романюк М. Українські баптисти і мовне питання // Scripta – блог Миколи Романюка. – Листопад 9, 2016: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rmikola.com/pohlyad/ukrayinski-baptysty-i-movne-pytannya.html>
 15. Знайте з Денисом: Свідчення про Ісуса в Євразії // Innovista. – 12 Aug 2015. URL: <http://www.innovista.org/ua/news/знайте-з-денисом-свідчення-про-ісуса-в-євразії>
 16. Савицкий П.Н. Евразийство как исторический замысел // Международное Евразийское Движение. URL: <http://med.org.ru/article/802>
 17. Сергей Ряховский: «Для нас это принципиально, чтобы люди слушали проповедь и видели российский флаг» // Международное Евразийское Движение. – 30.09.2004. URL: <http://med.org.ru/article/1975>
 18. «Русский мир» глазами протестантов // Слово для тебя. URL: <http://www.word4you.ru/publications/10779/>
 19. Після провалу проекту «Новоросія» Кремль визначив нову мету. – Горбулін // Експрес – онлайн. – 11.03.2017. URL: <http://expres.ua/news/2017/03/11/232219-provalu-proektu-novorosiya-kreml-vyznachyv-novu-metu-gorbulin>